

RIIGIKOHUS

ÕIGUSTEABE- JA KOOLITUSOSAKOND

Lähisuhe KarS § 121 lg 2 p 2 mõttes
Kohtupraktika ülevaade aastatel 2018–2020

Marin Sedman
peaspetsialist

Tartu
2020

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. LÄHISUHTE SUBJEKTID	5
1.1. ABIKAASAD JA ELUKAASLASED	5
1.2. ENDISED ABIKAASAD JA ELUKAASLASED.....	6
1.3. VANEMAD JA VANAVANEMAD.....	6
1.4. LAPSED (SH KASULAPSED) JA LAPSELAPSED.....	7
1.5. ÕED-VENNAD.....	7
1.6. HÕIMLASED	7
KOKKUVÕTE	8

SISSEJUHATUS

Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 09.03.2020 otsuses [1-19-3377/32](#) selgitas kolleegium lähisuhte mõistet karistusseadustiku (KarS) § 121 lg 2 p 2 kontekstis.

Kolleegium selgitas, et KarS § 121 ei määratle lähisuhte mõistet. Karistusseadustiku muutmise ja sellega seondult teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu 554 SE seletuskirjast¹ nähtub, et KarS § 121 kontekstis peetakse lähisuhte all silmas kahe või rohkema inimese vahelist pere-, sugulus-, põlvnevus-, hõimlus- või armastussuhet, sõltumata sellest, kas suhte osapooled jagavad elukohta. Lähisuhtele on iseloomulik hoolitsus, usaldus, turvalisus, emotsionaalne tugi ning omavaheline tundeseotus, sh pere-, sõprus-, paari- ja armastussuhted.²

Eeltoodust tulenevalt leidis kolleegium, et lähisuhte tuvastamisel ei saa piirduda pelgalt suhte vormiliste tunnuste sedastamisega, ehk siis lähisuhte jaatamiseks ei pruugi piisata üksnes pere-, sugulus-, põlvnevus- vms suhte kui fakti tuvastamisest. Viimasest tähtsam on sisuline ühiseluline side inimeste vahel, mis võib, kuid alati ei pruugi hõlmata ka laste kasvatamist, ühist majapidamist jmt. Oluline on tegelik sotsiaalne ja enamasti ka emotsionaalne side isikute vahel, mis tugineb nt vastutuse jagamisele, üksteisele toetumisele ning usaldusele. Lähisuhte loob ja kindlustab suhtepoolte sotsiaalset turvatunnet. Vaid seetõttu on õigustatud sellisele suhtele täiendava karistusõigusliku kaitse andmine, kehtestades raskema sanktsiooni.³

Täiendavalt selgitas kolleegium, et varasema abielu või kooselu fakt ei võimalda iseenesest järeldada lähisuhte olemasolu. Pigem vastupidi – kui abielu või kooselu on tegelikkuses lõppenud, tuleks lähtuda eeldusest, et lõppenud on ka lähisuhte. Mõõndes, et mõningatel juhtudel võib lähisuhte jätkuda ka pärast lahkuminekut, tuleb see aga konkreetseid asjaolusid arvesse võttes igal üksikjuhtumil tuvastada.⁴

Käesoleva ülevaate aluseks on võetud 2018.–2020. aastal (30.01.2020 seisuga) KarS § 121 lg 2 p 2 kohaldamine kohtupraktikas.⁵ Ülevaates tutvustatakse kohtupraktikas kajastamist leidnud lähisuhte subjektide ringi ja lähisuhte sisustamist.⁶

Tartu Maakohtu 29.01.2019 otsuses asjas 1-18-7457 on kohus selgitanud, et KarS § 121 lg 2 p 2 kvalifitseerib vastutuse lähi- või sõltuvussuhtes⁷ toimepandud kehalise väärkohtlemise eest. Toimepanija poolt vaadates on lähi- ja sõltuvussuhte vastutust raskendav eriline isikutunnus KarS § 24 lg 3 mõttes.

Lähisuhte tõlgendamisel on kohtud tuginenud valdavalt, ka eelnevalt Riigikohtu lahendis käsitlemist leidnud seadusandja selgitustele seaduse eelnõu seletuskirjas. Nii on kõige enam rõhutatud, et lähisuhte on kahe või rohkema inimese vaheline pere-, sugulus-, põlvnevus-,

¹ Eelnõu seletuskiri: <https://m.riigikogu.ee/download/e18ca936-ae89-4dcd-babe-f462e071a7f3>.

² RKKKo [1-19-3377/32](#), p 9.

³ Samas, p 10.

⁴ Samas, p 12.

⁵ KIS2 lahendi teksti otsing ei funktsioneerinud ülevaate tegemise ajal korrektselt ja seetõttu ei pruugi ülevaates olla kajastatud kogu kohtupraktika 2018–2020 (30.01.2020 seisuga). Leitud praktikast on kasutatud nii jõustunud kui jõustumise ootel staatusega lahendeid. Jõustumise ootel staatusega lahendite puhul on märgitud lahendi numbri järel sulgudesse „jõustumise ootel“. Jõustumise ootel staatusega lahendite puhul on märgitud lahendi numbri järel sulgudesse „jõustumise ootel“. Jõustumise ootel staatusega lahendite puhul on märgitud lahendi numbri järel sulgudesse „jõustumise ootel“. Jõustumise ootel staatusega lahendite puhul on märgitud lahendi numbri järel sulgudesse „jõustumise ootel“.

⁶ Täiendavalt võib vaadata K. Tamm, A. Kruusement. Kriminaalpoliitika analüüs nr 3/2019 „LSV kuritegudes menetlus- ja karistuspraktika Pärnumaa testprojekt 2018“. Veebis: https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/tamm_k_kruusement_a_2019_lahisuhtevagivalla_menetlus- ja karistuspraktika_parnumaa_2018_a_projekti_naitel.pdf (vaadatud 31.01.2020).

⁷ Sõltuvussuhtest saab rääkida, kui süüdlasel on faktiliselt kannatanu suhtes selline seisund, mis võimaldab tal kannatanu elu oluliselt mõjutada. Igal juhul peab sõltuvussuhte olema millegi enama kui pelgalt isikliku autoriteediga. Selle üle otsustamiseks tuleb vastata küsimusele, kas kannatanu positsioon oli faktiliselt süüdistatava poolt mõjutatav sel määral, et kannatanult võib tema olukorda silmas pidades eeldada, et ta kaalutletult süüdistatava tahteale alistub (vt RKKKo 3-1-1-109-10, p 16.2; RKKKo 1-17-1629, p 37).

hõimlus- või armastussuhe, sõltumata sellest, kas suhte osapooled jagavad elukohta.⁸ Lähisuhtele on iseloomulik hoolitsus, usaldus, turvalisus, emotsionaalne tugi ning omavaheline tundeseotus, sh pere-, sõprus-, paari- ja armastussuhted. Lähisuhe võib, kuid ei pea sisaldama füüsilist lähedust.⁹

Samu kriteeriume on kohtupraktikas kasutatud põhistamaks lähisuhte olemasolu, kuid kohtupraktika lähisuhte sisustamisel ei ole ühtlane. Ühest küljest on leitud, et lähisuhte tuvastamiseks piisab üksnes pere-, sugulus-, põlvnevus- jmt suhte fakti olemasolust. Teisalt on kohtud tuvastanud täiendavaid kriteeriume (nt pikaajaline faktiline kooselu, laste olemasolu, armastussuhe, ühine elukoht) lisaks suhte faktile. Järgnevalt on käsitletud kohtupraktikas välja toodud lähenemisi erinevate lähisuhte subjektide kaupa.

Vaatamata sellele, et tegemist on kohtupraktika ülevaatega, tuleb silmas pidada, et Riigikohus võtab õiguslikke seisukohti üksnes kohtulahendites. Ülevaates esitatu ei ole võrdsustatav Riigikohtu lahendites väljendatud seisukohtadega.

⁸ Näiteks HMKo 30.10.2019, 1-19-6991, VMKo 30.10.2019, 1-19-8395.

⁹ TMKo 21.10.2019, 1-19-1764.

1. LÄHISUHTE SUBJEKTID

1.1. ABIKAASAD JA ELUKAASLASED

Kõige enam esines valitud perioodil kohtupraktikat lähisuhtevägivalla teo toimepanemise ajal suhtes olevate elukaaslaste ja abikaasade vahel.

Nii **abikaasade kui elukaaslaste** suhtes ei ole kohtud vähemalt kohtulahendis alati pidanud vajalikuks hinnata täiendavaid lähisuhtele iseloomulikke kriteeriume. Nii on Viru Maakohtu 10.05.2019 otsuses asjas 1-19-2349 (jõustumise ootel) selgitatud, et ei ole vaidlust selles, et üks kannatanu on süüdistatava elukaaslane ja seetõttu on süütegu toime pandud lähisuhtes. Harju Maakohtu 28.02.2018 otsuses asjas 1-17-8502 on maakohus leidnud, et tegemist on lähisuhtes toimepandud kehalise väärkohtlemisega, kuna süüdistatav peksis oma abikaasat.¹⁰

Teisalt on rohkemates asjades hinnatud täiendavalt just **lähisuhtele iseloomulikke kriteeriume. Elukaaslaste ja abikaasade vahel olevat pikaajalist faktilist kooselu¹¹, laste olemasolu ja tundeseotust ning ühist elukohta¹²** on kohus pidanud lähisuhte olemasolu kinnituseks.¹³

Näiteks Tartu Maakohtu 13.11.2019 otsuses asjas 1-19-6819 (jõustumise ootel) leidis kohus, et lähisuhte oli olemas, kuna süüdistatav ja kannatanu olid elukaaslased, kelle vahel oli **tundeseotus ja mh ka intiimsuhted. Nad elasid koos ühe perekonnana, kasvatasid koos nii nende ühist last kui ka kannatanu lapsi varasemast kooselust. Süüdistatav hoolitses peresissetulekute eest.** Teise kannatanu jaoks oli süüdistatav kasuisa, kes osales tema kasvatamises ja omas mõju tema üle. Kohus leidis, et süüdistataval oli kannatanutega lähisuhte. Sarnaselt leidis Viru Maakohus 04.06.2019 otsuses asjas 1-19-3194, et vägivald pandi toime lähisuhtes, kuna süüdistatav ja kannatanu olid abikaasad, **kes jagasid ühist elukohta ja kellel on ühised lapsed.** Selles asjas leidis kohus täiendavalt, et kannatanust **abikaasa oli sõltuv süüdistatava sissetulekutest.**

Omavahelist tundeseotust on täpsemalt lahatud Tartu Maakohtu 04.10.2019 otsuses asjas 1-19-2639, kus kohus selgitas, et kuna konflikt kannatanu ja süüdistatava vahel kerkis muuhulgas sellest, et kannatanu süüdistas süüdistatavat petmises, siis neil oli partneritena sellel ajal veel omavaheline tundeseotus. Täiendavalt leidis kohus, et kuigi süüdistatav ja kannatanu elasid eraldi tubades, ei välista see lähisuhte olemasolu, sest kannatanu ja süüdistatav kasvatasid koos last ja neil oli toimiv peresuhte. Viidatud asjas leidis süüdistatav, et neil kannatanuga ei olnud enam lähisuhet. Tegemist on üsna erandliku olukorraga, sest reeglina ei vaielda niivõrd lähisuhte olemasolu, vaid pigem kuriteosündmuse toimumise üle.

Olukorras, kus **abieliu ei ole veel lahutatud, kuid inimesed ei ela enam koos**, on kohus pidanud oluliseks ka **poolte omavahelist jätkuvat suhtlemist**, tuvastamaks lähisuhte olemasolu. Pärnu Maakohtu 20.09.2018 otsuses asjas 1-18-3717 leidis kohus, et kuigi süüdistatav ja kannatanu ei elanud enam koos ühisel aadressil, olid nad abielus kuni kriminaalasja raames arutatavate kuriteosündmuste toimumiseni ning käisid läbi, mh intiimselt ka pärast lahku kolimist.¹⁴

¹⁰ Elukaaslaste ja abikaasade vastu toimepandud vägivalla kohta ilma täiendavate iseloomlike kriteeriumite väljatoomiseta vt veel nt PMKo 06.12.2018, 1-18-4330, VMKo 29.10.2018, 1-17-6854.

¹¹ TMKo 9.01.2019, 1-18-7457.

¹² Nt HMKo 19.06.2019, 1-19-4355 on kohus leidnud, et kuna kannatanu ja süüdistatav on koos elavad abikaasad, siis on tegemist lähisuhtes toimepandud vägivallaga. Kooselavate elukaaslaste kohta vt lisaks HMKo 30.04.2019, 1-19-2059.

¹³ Vt nt PMKo 03.10.2019, 1-19-4023 (jõustumise ootel), HMKo 04.09.2019 1-18-963 (jõustumise ootel), HMKo 30.10.2019, 1-19-6991, TMKo 21.10.2019, 1-19-1764, VMKo 19.02.2019, 1-18-9926, PMKo 16.10.2018, 1-18-1219, HMKo 26.09.2018, 1-18-5370, PMKo 29.08.2018, 1-18-5363.

¹⁴ Sarnaselt vt TMKo 17.06.2019, 1-19-979.

1.2. ENDISED ABIKAASAD JA ELUKAASLASED

Ka **endisi abikaasasid ja elukaaslasi** on ilma igasuguste täiendavate kriteeriumiteta peetud kohtupraktikas lähisuhte subjektideks.¹⁵ Sarnaselt suhtes olevatele abikaasadele ja elukaaslastele, on ka endiste abikaasade ja elukaaslaste puhul hinnatud täiendavate kriteeriumitena ühise elukoha jagamist ja ühiseid lapsi.

Lähisuhte olemasolu on täiendavate kriteeriumitega põhistatud näiteks Harju Maakohtu 06.11.2018 otsuses asjas 1-18-8934, kus kohus leidis, et kuigi kannatanu ja süüdistatav olid **lahutatud**, siis nende **abielu oli kestnud 27 aastat** ning nad **elasid süüteo toimepanemise ajal veel koos, mis viitab lähisuhte olemasolule**.

Endiste abikaasade ja elukaaslaste puhul on kohtupraktikast võimalik tuua ka mõned näited, kus ülevaate autori hinnangul ei saa asjaoludest tulenevalt jaatada lähisuhte olemasolu, kuid kohtud on seda siiski teinud.

Näiteks Harju Maakohtu 07.01.2019 otsuses asjas 1-18-4049 leidis kohus, et süüdistuse aluseks olev tegu pandi toime lähisuhtes, sest kannatanu ja süüdistatav olid teo toimepanemise ajal endised elukaaslased ning neil oli ühine laps. Täiendavaid kriteeriume kohus ei hinnanud. Kannatanu ütlustest nähtuvalt elasid kannatanu ja süüdistatav teo toimepanemise ajal lahus juba kolm aastat ning nende suhtlemine oli vaenulik, sest süüdistatav oli juba varasemalt kannatanu suhtes agressiivselt käitunud.

Viru Maakohtu 17.12.2018 otsuses asjas 1-11-7888 selgitas kohus, et kuigi tegemist oli endiste elukaaslastega, oli kehaline väärkohtlemine toime pandud lähisuhtes. Kohtu hinnangul ei sõltu lähisuhte sisu sellest, kas suhte osapooled jagavad ühist elukohta või mitte. Ülevaate autori hinnangul ei arvestanud kohus mitmete asjaoludega, mis kõnelesid lähisuhte eitamise kasuks. Asjaoludest nähtuvalt oli kannatanul ja süüdistataval ühine laps ja teo toimepanemise ajal suhtlesid osapooled üksnes lapse pärast. Konflikt kannatanu ja süüdistatava vahel kerkis sellest, et süüdistatav võttis lapse lasteaiast ilma kannatanu nõusolekuta ja kannatanu soovis last tagasi saada, minnes politseinikega tema korteri juurde.

1.3. VANEMAD JA VANAVANEMAD

Sugulussuhte olemasolul ei ole kohtud tihti pidanud vajalikuks hinnata lähisuhte täiendavaid kriteeriume. Näiteks Viru Maakohtu 14.01.2020 määruses asjas 1-19-10258, milles kohaldati sundravi, leidis kohus, et vägivald on toime pandud lähisuhtes, kuna kannatanu oli süüdistatava **ema**.¹⁶

Siiski on kohtupraktikast tulenevalt hinnatud ka **vanemate ja vanavanemate** suhtes toime pandud kehalise väärkohtlemise puhul teatud lähisuhte omaseid kriteeriume. Näiteks Viru Maakohtu 09.12.2019 otsuses asjas 1-19-7624 (jõustumise ootel) leidis kohus, et ema ja poja suhe on lähisuhe, seda enam, et nad elavad koos.¹⁷ Tartu Maakohtu 27.02.2019 otsuses asjas 1-18-8968 leidis kohus, et **lapsevanemast kannatanu ja süüdistatavast lapse vaheline tihe läbikäimine** olukorras, kus ei elata enam koos, kinnitab lähisuhte olemasolu.

¹⁵ PMKo 07.08.2019, 1-19-3377 (jõustumise ootel), HMKo 29.05.2019, 1-18-1652 (jõustumise ootel), HMKo 02.08.2018, 1-18-5750.

¹⁶ **Vanemate** suhtes toime pandud lähisuhtevägivalla kohta vt veel nt HMKo 27.08.2019, 1-19-4618, PMKo 13.02.2019, 1-18-10481, TMKm 21.08.2018, 1-18-3389, HMKo 25.06.2018, 1-18-3709. Vanavanema suhtes vt VMKm 27.07.2018, 1-18-5849.

¹⁷ Sama vt VMKm 30.04.2019, 1-19-2542, TMKm 24.04.2019, 1-18-7283. Kui süüdistatav elas vägivalla tarvitamisel emast ja vanaemast kannatanuga koos, on kohus ka seda lugenud lähisuhtes toimepandud vägivallaks (HMKo 01.03.2019, 1-19-716).

1.4. LAPSED (SH KASULAPSED) JA LAPSELAPSED

Sarnaselt vanemate ja vanavanemate suhtes toime pandud vägivallega, on ka **laste ja lastelaste** suhtes toime pandud kehalise väärkohtlemise puhul piiratud sugulussuhte nentimisega. Näiteks Pärnu Maakohtu 20.12.2019 otsuses asjas 1-19-7688 leidis kohus, et kuna süüdistatav pani teo toime oma **lapselapse** suhtes, siis on tegemist KarS § 121 lg 2 p-s 2 sätestatud kvalifitseeritud koosseisuga.¹⁸

Samas on üheks kriteeriumiks tuvastamiseks lähisuhet laste suhtes toime pandud vägivalga puhul olnud **ühise elukoha** jagamine. Nii näiteks Harju Maakohtu 13.09.2019 otsuses asjas 1-19-7272 leidis kohus, et kuivõrd kannatanu on süüdistatava pereliige (kasupoeg), kellega ta jagab ühist eluaset, on süüdistatav pannud toime kehalise väärkohtlemise lähisuhtes.

1.5. ÕED-VENNAD

Viru Maakohtu 26.11.2019 otsuses asjas 1-19-8501 (jõustumise ootel) on kohus selgitanud, et kuna üks kannatanu on süüdistatava **õde**, siis on tegemist vägivallega, mis oli toime pandud lähisuhtes. Harju Maakohtu 29.08.2019 otsuses asjas 1-19-1742 leidis kohus, et kuna kannatanu on süüdistatava **vend**, on tegemist lähisuhtes toime pandud vägivallega. Täiendavate kriteeriumite hindamist nendes olukordades lahenditest ei nähtu.

1.6. HÕIMLASED

Viru Maakohtu 30.10.2019 määruses asjas 1-19-8395, millega kohaldati sundravi, leidis kohus, et vägivald oli toime pandud lähisuhtes, kuna kannatanu oli süüdistatava **minia**. Täiendavaid kriteeriume ei hinnatud. Asjaoludest tulenevalt leidis süüdistatav, et tema minia oli nõid, keda kõigil tuli karta, mistõttu ründas ta oma miniat. Ülevaate autori hinnangul on tegemist olukorraga, kus lähisuhe hõimlussuhtena on olemas, kuid täiendavad kriteeriumid pigem välistavad lähisuhte olemasolu.

¹⁸ Sarnaselt (**kasu**)laste suhtes toime pandud lähisuhtevägivalga kohta vt TMKo 19.02.2019, 1-18-6451, PMKo 03.01.2018, 1-17-11436.

KOKKUVÕTE

- Valitud perioodi kohtupraktikast tuleneb, et kohtud piirduvad ühest küljest lähisuhte tuvastamisel üksnes pere-, sugulus-, põlvnevus-, hõimlus- või armastussuhte olemasolu fakti tuvastamisega, kuid teisest küljest toovad kohtud tihti konkreetsemaid asjaolusid, mis viitavad suhte iseloomule.
- Elukaaslaste ja abikaasade vahel olevat pikaajalist faktilist kooselu, laste olemasolu ja tundeseotust, ühist elukohta, aga ka sõltuvust sissetulekust on kohtud pidanud lähisuhte olemasoluks kriteeriumiteks. Kui abielu ei ole veel lahutatud, aga abikaasad on lahus, on kohus pidanud poolte jätkuvat läbikäimist, mh intiimset, lähisuhte tuvastamisel määravaks.
- Endiste abikaasade ja elukaaslaste puhul on hinnatud täiendavate kriteeriumitena ühise elukoha jagamist ja ühiseid lapsi.
- Laste (sh kasulaste), lastelaste, vanemate ja vanavanemate suhtes toimepandud lähisuhtevägivalla puhul on kohtud kõige enam pidanud täiendavaks kriteeriumiks ühise elukoha jagamist, kuid lisaks ka tihedat läbikäimist.
- Ülevaate autori hinnangul on sageli konkreetsemate asjaolude väljatoomine suhte iseloomu mõistmiseks oluline. Näiteks ei pruugi ülevaate autori hinnangul ühise lapse olemasolu olla lähisuhte kvalifitseerimisel piisav olukorras, kus süüdistatav ja kannatanu ei ela enam pikalt koos ja nende omavaheline suhtlus on vaenulik. Mitte alati ei piisa lähisuhte kvalifitseerimisel ainuüksi sugulussuhte fakti olemasolu tuvastamisest.
- Lähisuhte subjektid on valitud perioodi kohtupraktika kohaselt olnud abikaasad, elukaaslased, endised abikaasad, endised elukaaslased, vanemad, vanavanemad, lapsed (sh kasulapsed), lapselapsed, õed ja vennad ning hõimlastest veel minia.